

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในเรื่องหิกมะฮุของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม และการนำไปใช้ของครอบครัวมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยขอสรุปการศึกษาค้นคว้า และผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1- เพื่อศึกษาหลักการและหิกมะฮุของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม
- 2- เพื่อศึกษาการนำไปใช้ของครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา
- 3- เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

- 1- สามารถเข้าใจหลักการและหิกมะฮุของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม
- 2- สามารถนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการของครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนให้ถูกต้องสอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลาม
- 3- ผลวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่ประสงค์จะมีภรรยาดีกว่าหนึ่งคน หรือสำหรับผู้หญิงที่จะตัดสินใจเป็นภรรยาของผู้ชายที่มีภรรยาแล้ว และเพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอถึงความสมบูรณ์ของกฎหมายอิสลาม ในด้านการบัญญัติที่สามารถรองรับความจำเป็นของมนุษย์ได้ในทุกยุคทุกสมัย

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหา: ผู้วิจัยศึกษาหลักการและหิกมะฮุของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลามและบทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ตำราฟิกฮ์ หนังสือวิทยานิพนธ์ บทความและเอกสารวิจัยจากหลายสถาบันทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ด้านสถานที่: ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลจริงจากครอบครัวตัวอย่างที่มีภรรยาหลายคนในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นลักษณะการวิจัยที่ทำความเข้าใจกับบุคคลที่มีประสบการณ์จริงจากการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนนั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

- 1- แบบแผนการวิจัย : การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (Indepth Interview) พร้อมด้วยการสังเกต (observation)
- 2- แหล่งข้อมูล : ครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนในจังหวัดนครราชสีมา โดยเลือกสัมภาษณ์ภรรยาคนใดคนหนึ่ง จากครอบครัวนั้นๆ จำนวนหกครอบครัว (ที่มีคุณลักษณะตามที่ผู้วิจัยกำหนด)
- 3- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย : แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต
- 4- การเก็บรวบรวมข้อมูล : ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้วิธีการและขั้นตอนดังนี้

1) การเก็บข้อมูลภาคสนาม : ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามเกี่ยวกับการนำหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีภรรยาหลายคนในอิสลาม ไปใช้ในครอบครัวลักษณะนี้ สัมภาษณ์แบบเชิงลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงจากภรรยาคนใดคนหนึ่ง(ตามคุณลักษณะที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้)ในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยการเลือกสัมภาษณ์ครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนจำนวนหกครอบครัวเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในการอยู่ร่วมกันของครอบครัวในลักษณะที่มีภรรยาหลายคนได้อย่างครอบคลุมในทุกรูปแบบ ผู้วิจัยจึงกำหนดครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกัน คือ มีความรู้ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ (ดี, ปานกลาง, น้อย) ฐานะทางสังคม (ผู้นำศาสนา) และแนวทางการอบรมสั่งสอนที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งลักษณะที่แตกต่างดังกล่าวนี้จะส่งผลต่อรูปแบบการบริหารจัดการภายในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนได้ และเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการบริหารจัดการครอบครัวที่ถูกต้องและประสบความสำเร็จมากที่สุด แล้วนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนให้ประสบผลสำเร็จต่อไป

2) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต (observation) โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยการสร้างความสัมพันธ์ด้วยคำพูดที่ดี และการคลุกคลีอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ได้ความไว้วางใจจากผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อผู้วิจัยจะได้เข้าถึงมูลเชิงลึกได้ง่ายขึ้น ส่วนการสังเกตที่ไม่มีส่วนร่วมคือ ผู้วิจัยจะทำการสังเกตออกไปกรีธาของผู้ให้ข้อมูลในขณะที่กำลังให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

3) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการนำข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์ ถอดเทปมาแยกเป็นทีละครอบครัว แยกข้อมูลของแต่ละครอบครัวเป็นส่วนๆตามประเด็นข้อกฎหมาย และหลักการที่ได้จากการวิจัยเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อหาแนวทางการนำหลักการไปใช้ให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการและขั้นตอนดังนี้

- 1- ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย จากวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 2- ติดต่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลกับหนึ่งในภรรยาทั้งหมดของครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนในจังหวัดนราธิวาส(สี่ครอบครัวที่รู้จักกันกับผู้วิจัย และอีกสองครอบครัวได้รู้จักจากการแนะนำต่อกัน)
- 3- ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามเกี่ยวกับการนำหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีภรรยาหลายคนในอิสลามไปใช้ในครอบครัวลักษณะนี้ สัมภาษณ์แบบเชิงลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงจากภรรยาคนใดคนหนึ่งในการครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน
- 4- ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม
- 5- วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการนำข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์ ถอดเทปมาแยกเป็นทีละครอบครัว แยกข้อมูลของแต่ละครอบครัวเป็นส่วนๆตามประเด็นข้อกฎหมาย และหลักการที่ได้จากการวิจัยเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อหาแนวทางการนำหลักการไปใช้ให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริงต่อไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยในเรื่องหิกมะฮฺของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม และการนำไปใช้ของครอบครัวมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

5.1.1 หลักการและหิกมะฮฺของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม

จากการศึกษาหลักการและหิกมะฮฺของการมีภรรยาหลายคนในคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าทุกๆบทบัญญัติในศาสนาอิสลามนั้นอัลลอฮ์ได้บัญญัติขึ้น

ไม่ว่าจะเป็นคำสั่งใช้หรือคำสั่งห้ามล้วนแล้วเพื่อผลประโยชน์ต่อมวลมนุษยทั้งหลาย เพราะพระองค์ทรงรู้ว่าสิ่งไหนที่เป็นผลดีหรือสิ่งไหนที่เป็นผลเสียต่อสิ่งที่พระองค์สร้าง ดังนั้นวาญิบที่มุสลิมทุกคนจะต้องยอมรับในทุกๆการบัญญัติของอัลลอฮฺ ไม่ว่าจะรู้ถึง hikmah ของการบัญญัติ นั้นๆหรือไม่ก็ตาม และได้พบว่าการอนุญาตให้มีภรรยาหลายคนในอิสลามนั้นจะทำให้มุสลิมและสังคมมุสลิมโดยรวมได้รับ hikmah ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งนี้หากการอยู่ร่วมกันของบรรดาครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนเหล่านั้นได้ปฏิบัติตามหน้าที่และให้สิทธิแก่คนในครอบครัวตามที่อิสลามได้สั่งใช้ เพราะอัลลอฮฺ ﷻ ได้วางกฎเกณฑ์และหลักการที่เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุมทุกด้าน ทั้งยังรองรับและได้จำกัดบทบัญญัตินั้นด้วยเงื่อนไขต่างๆคือ ต้องไม่มีความกลัวในหัวใจว่าจะต้องเกิดความไม่ยุติธรรม มีความสามารถในการจ่ายนฟเกาะฮฺแก่บรรดาภรรยาและบรรดาลูกๆ มีความยุติธรรมในสิ่งที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้นั้นก็เพื่อป้องกันมิให้เกิดการอธรรมต่อผู้หญิงได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของอัลลอฮฺ ﷻ นั้นครอบคลุมและสมบูรณ์ในทุกมิติด้าน แต่ความบกพร่องหรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนนั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ละเลยและเพิกเฉยต่อบทบัญญัติและหลักการที่อิสลามกำหนด ซึ่งมักจะปฏิบัติตามอารมณ์และสัญชาตญาณของตนเองโดยมิได้เกรงกลัวต่อบทลงโทษในวันแห่งการตอบแทน

แน่นอนว่าทุกการบัญญัติของอัลลอฮฺ ﷻ ย่อมมี hikmah ส่วนหนึ่งของ hikmah ของการบัญญัติการมีภรรยาหลายคนในอิสลามคือ ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น แก้ปัญหาจำนวนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันให้กับผู้หญิง(เนื่องจากอัลลอฮฺได้กำหนดให้สามีจ่ายค่าอุปการะให้กับภรรยา) เพื่อเพิ่มพูนประชาชาติ(อุมมะฮฺ)และรักษาซึ่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ แก้ปัญหาผู้หญิงที่มีความพร้อมจะแต่งงานมีจำนวนมากกว่าผู้ชายที่มีความพร้อมจะแต่งงาน แก้ปัญหาเรื่องภรรยาเป็นหมั้นหรือป่วยเรื้อรัง ป้องกันการสมสู่ที่เป็นหะรอมเพื่อปลดปล่อยความต้องการที่มีมากของผู้ชายได้ การแต่งงานเป็นสาเหตุทำให้มีการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ด้วยกัน สายเลือด ป้องกันพิณนะฮฺที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ชายที่ต้องเดินทางไกลไปต่างประเทศบ่อยๆ แก้ปัญหาการขึ้นคานของสาวอายุมาก เป็นต้น

เบื้องหลังการการมีภรรยาหลายคนของท่านเราะฮูล ﷺ ก็ย่อมมี hikmah เช่นเดียวกัน กล่าวคือ การแต่งงานของท่านนั้นมีได้มีเพื่อสนองต่ออารมณใดก็ตามธรรมชาติของผู้ชาย แต่ทุกการแต่งงานของท่านเราะฮูล ﷺ นั้นมีเหตุที่จะส่งผลที่ดีต่อสตรี ต่อศาสนา และสังคมโดยรวม การแต่งงานกับท่านหญิงคอดีญะฮฺเพื่อช่วยเหลือศาสนาอิสลาม การแต่งงานกับท่านหญิงเสาะฮะฮฺ บินดี ชัมอะฮฺ เพื่อปกป้องสตรีมุอิมินะฮฺ(สตรีที่มีศรัทธา)ให้พ้นเงื้อมมือพิณนะฮฺของมุชริก การแต่งงานกับท่านหญิงอาฮิซะฮฺ เพื่อเผยแพร่ความรู้และหุกมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และเพื่อยกระดับชั้นความเป็นเสาะฮะฮฺของอนุบักร์ให้เป็นหนึ่ง การแต่งงานกับท่านหญิงฮัฟซะฮฺ เพื่อ

ยกข้อสตรี และเพื่อยกระดับความเป็นเศาะหาบะฮ์ของอุมร์ให้เป็นที่สอง การแต่งงานกับท่านหญิง ไซนับ บินตุ ญะหฺษ เพื่อเปลี่ยนแปลง hukum ลูกบุญธรรมในอิสลามให้เป็น โมะฆะ เนื่องจากอายะฮ์ที่เกี่ยวข้องได้ถูกประทานลงมา ซึ่งท่านได้แต่งกับสตรีท่านนี้หลังจากที่ ซัยคุ บิน ฮาริมะฮ์ (ซึ่งเคยเป็นลูกบุญธรรมของท่านเราะฮ์ลุล ๕) ได้หย่านาง การแต่งงานกับท่านหญิงอุมัยยะฮ์ เพื่อปลดปล่อยจากการเป็นทาสหรือผสาวระหว่างเผ่าบานูมศฎอริกที่เป็นศัตรูกับอิสลาม อีกทั้งยังปลดปล่อยอิสรภาพให้แก่บรรดาญาติพี่น้องของนางที่เป็นเชลย จนกระทั่งทั้งหมดศรัทธาและเข้ารับอิสลาม การแต่งงานกับท่านหญิงอุมมุสะละมะฮ์ ฮินตุ บินตุ อะบิอุมัยยะฮ์ เพื่อช่วยเหลือหญิงหม้ายและลูกกำพร้าที่ไร้ญาติอื่นในมะดีนะฮ์ เนื่องจากสามีของนางตายชะฮีดในสงครามอุฮุด การแต่งงานกับท่านหญิงไซนับ บินตุ คุไซมะฮ์ เพื่อสนับสนุนให้สตรีมีคุณธรรมอันดีงาม สาเหตุที่ท่านเราะฮ์ลุล ๕ แต่งงานกับสตรีท่านนี้หลังจากสามีของนางตายชะฮีดในสงครามอุฮุด เพื่อเป็นรางวัลแก่นางที่นางเป็นผู้ใจบุญสุนทาน ชอบช่วยเหลือเด็กกำพร้าและคนยากจนตั้งแต่สมัยก่อนรับอิสลาม จนกระทั่งนางได้ฉายาว่า “อุมมุละมะสะกิน” การแต่งงานกับท่านหญิงอุมมุหะบิบะฮ์ รอมละฮ์ บินตุ อิบิซุฟยาน เพื่อช่วยเหลือนางให้รอดพ้นจากความเลวร้ายที่นางต้องเผชิญแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากนางเข้ารับอิสลามโดยที่ผู้เป็นบิดาคือหัวหน้าศัตรูอิสลาม(อิบิซุฟยาน)ทั้งสามีที่เข้ารับอิสลามพร้อมนางก็ยังได้ทิ้งอิสลามเพื่อแลกกับคุนยาไปเป็นคริสต์ ท่านเราะฮ์ลุล ๕ จึงเกรงว่าหากไม่รับช่วยนางก็อาจจะทำให้ความลำบากที่นางเผชิญอยู่จะทำให้อิमानของนางอ่อนแอแล้วความเลวร้ายอาจจะเกิดขึ้นได้ การแต่งงานกับท่านหญิงเศาะฟิยะฮ์ บินตุ หุัยษ บิน อักฎอบ เพื่อลดหย่อนความตึงเครียดของศัตรูจนอาจนำมาซึ่งการเข้ารับอิสลาม และเพื่อปลดปล่อยเป็นอิสระจากการเป็นทาสเชลย และชุบชีวิตที่หมดสิ้นแล้วทุกอย่างจากการสูญเสียบิดาและสามีในสงคราม ซึ่งนางมาจากตระกูลยิว การแต่งงานกับท่านหญิงไมมูนะฮ์ บินตุ อัลฮาริษ เพื่อสมานจิตใจจากการสูญเสียสามี และเพื่อเชื่อมสัมพันธ์กับตระกูลของนางให้แนบแน่นยิ่งขึ้น และท่านคือสตรีคนสุดท้ายที่ท่านเราะฮ์ลุล ๕ แต่งงานด้วย

5.1.2 จากการศึกษาการนำไปใช้ของครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลามในจังหวัดนครราชสีมาด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกพร้อมด้วยการสังเกต พบว่าการนำหลักการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลามไปใช้จริงในหครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนที่เลือกสัมภาษณ์ในจังหวัดนครราชสีมาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1- ความเข้าใจในหลักการของการมีภรรยาหลายคนในอิสลาม

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเข้าใจในหลักการของการมีภรรยาหลายคนในอิสลาม พบว่าส่วนใหญ่แล้วมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้น้อยมาก (นอกจากภรรยาจากครอบครัวที่ 6 เท่านั้นที่รู้จริง) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบัญญัติ หรือเงื่อนไขที่สามีจะต้องมีก่อนจะตัดสินใจมีภรรยาหลายคน (ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก ก่อนที่เขาจะถล่มลงในการทำบาปโดยไม่รู้ตัว) โดยส่วนใหญ่แล้วจะมองข้ามการหาความรู้ที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะตัดสินใจ

2- การให้ความยุติธรรม

2.1 คำจำกัดความของความยุติธรรม

จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของการให้ความยุติธรรม ซึ่งพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับคำจำกัดความของความยุติธรรมของแต่ละครอบครัวนั้นแตกต่างกันออกไป บางครอบครัวมีความเข้าใจว่าสามีควรให้ความยุติธรรมในด้านการให้เวลา ค่าอุปการะเลี้ยงดู ที่อยู่อาศัย และการดูแลเอาใจใส่ บางครอบครัวคิดว่าความยุติธรรมที่สามีจะต้องให้ความเท่าเทียมนั้นหมายถึงความรัก และการหลับนอนด้วย ในขณะที่เดียวกันบางครอบครัวไม่รู้ว่าการแบ่งเวลาข้างแรมนั้นเป็นหนึ่งในข้อกำหนดความของความยุติธรรม

2.2 ค่าอุปการะเลี้ยงดู (นฟเกาะฮ)

2.2.1 เครื่องอุปโภค

จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของการให้ค่าอุปการะที่เกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคนั้น จะเห็นได้ว่าสามีมักจะให้ค่าอุปการะเป็นเงินก้อนเดียว (นอกจากครอบครัวเดียวเท่านั้นที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนนี้) โดยที่ไม่ได้แยกส่วนว่าเป็นค่าเครื่องอุปโภค ซึ่งบางครอบครัวก็ไม่สามารถที่จะเจียดเงินก้อนนั้นไปใช้จ่ายในส่วนนี้ แต่ก็มีบางครอบครัวที่ยินยอมที่จะไม่ใช้จ่ายในส่วนนี้ เพื่อลดภาระของสามี

2.2.2 เครื่องบริโภคร

จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของการให้ค่าอุปการะที่เกี่ยวข้องกับเครื่องบริโภคร พบว่าสามีมักจะให้ค่าอุปการะเป็นเงินก้อนเดียว (นอกจากครอบครัวเดียวเท่านั้นที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนนี้) โดยที่ไม่ได้แยกส่วนว่าเป็นค่าบริโภคร ซึ่งผู้เป็นภรรยาจะต้องบริหารเงินก้อนนั้นให้เพียงพอต่อค่าอาหารของคนในครอบครัว รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นๆในครอบครัวด้วย ซึ่งบางครอบครัวก็ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนจนต้องทำงานหาเลี้ยงคนในครอบครัวด้วยอีกแรง เพื่อลดภาระของสามี

2.2.3 ที่อยู่อาศัย

จากการสัมภาษณ์เรื่องของการจัดหาที่อยู่อาศัยให้ภรรยาและลูกๆ พบว่าผู้นำครอบครัวแต่ละครอบครัวเดี่ยวเท่านั้นที่สามารถดูแลจัดหาที่อยู่อาศัยให้ภรรยา ส่วนอีกห้าครอบครัวไม่มีใครสามารถจัดหาที่อยู่ที่เหมาะสมให้กับภรรยาได้ อาจจะมีเหตุผลต่างๆที่ไม่อำนวยความสะดวกจัดหาที่อยู่ให้บรรดาภรรยา โดยส่วนใหญ่แล้วสามีจะจัดหำบ้านเช่า(อยู่ถาวร มีโซ่ชั่วคราว) หรือปล่อยให้ภรรยาอาศัยพ่อแม่ของนางอยู่เท่านั้น และมีบางครอบครัวที่สามีให้ภรรยาทั้งหมดอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน โดยที่เขามิได้คิดถึงผลกระทบที่จะตามมา ที่อาจจะร้ายแรงจนเกินแก้ไขได้

2.2.4 ค่าเลี้ยงดูบุตร

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงดูบุตรในครอบครัวที่มีบุตรแล้ว 4 ครอบครัวจากครอบครัวทั้งหมดที่มีภรรยาหลายคน จะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนนี้แค่ครอบครัวเดี่ยวเท่านั้น ส่วนครอบครัวที่เหลืออีกสามครอบครัวนั้นไม่ให้ความสำคัญต่อค่าเลี้ยงดูบุตรเลย บางครอบครัวให้ค่าอุปการะแก่ภรรยาเป็นเงินก้อนเดียว ที่หมายถึงว่าครอบครัวค่าใช้จ่ายทั้งหมดในบ้านที่ภรรยาจะต้องบริหารใช้จ่ายให้เพียงพอ ซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องของลูกๆด้วย และบางครอบครัวสามีไม่มีความสามารถที่จะให้ค่าเลี้ยงดูบุตร เพราะไม่มีรายได้หรือรายได้ไม่เพียงพอ กระทั่งภรรยาต้องออกมาทำงานหาเงินเพื่อเลี้ยงดูเงินจือลูกๆเสียเอง และบางครอบครัวนั้นสามีมีความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงดู แต่ละเลยในการจ่ายค่าเลี้ยงดูบุตร

2.2.5 ค่าใช้จ่ายส่วนตัว

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้ค่าใช้จ่ายส่วนตัวแก่ภรรยาของสามีภายในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน ปรากฏว่าส่วนใหญ่แล้วครอบครัวที่ได้รับค่าอุปการะจากสามีนั้นมักจะได้รับเป็นเงินก้อนเดียว(ซึ่งหมายถึงรวมถึงค่าใช้จ่ายพื้นฐานในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ รวมถึงค่าใช้จ่ายส่วนตัวด้วย) โดยไม่ได้แยกส่วนเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่ภรรยาจะใช้ในการซื้อของที่จำเป็นส่วนตัวสำหรับนาง เช่น เครื่องสำอาง เวชภัณฑ์ประทินผิว เป็นต้น ซึ่งบางครอบครัวก็ไม่สามารถที่จะเจียดเงินก้อนนั้นไปใช้จ่ายในส่วนนี้ได้เลย นอกจากครอบครัวเดี่ยวเท่านั้นที่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนนี้อย่างยุติธรรม คือครอบครัวที่ 6

2.3 การแบ่งเวลาดังแรม

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการแบ่งเวรดังแรมภายในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน พบว่ามีแค่สองครอบครัวเท่านั้นที่สามารถแบ่งเวรดังแรมให้กับบรรดาภรรยาได้อย่างยุติธรรม แต่มีบางครอบครัวประสบกับปัญหาบางอย่าง เห็นได้จากกรณีที่ภรรยาตัดพ้อต่อสามีในรูปแบบที่ต่างกัน บางคนตัดพ้อที่สามีแบ่งเวรให้ภรรยาคนที่หนึ่งมากกว่า บางคนที่เป็นภรรยาคนที่สามตัดพ้อสามีที่เคยยุติธรรมในการแบ่งเวร แต่เมื่อมีภรรยาเพิ่มมาอีกคนเป็นคนที่ยี่แล้วกลับธรรมด่อนางใน

การแบ่งเวร และบางคนนั้นสามีไม่แบ่งเวรแล้ว ซ้ำยังให้เธอไปหาเขาแทน ในขณะที่เดียวกันจากการสังเกต มีบางครอบครัวที่เป็นครอบครัวที่อบอุ่นมากที่สุด มีความสุขมากที่สุด ถึงแม้ว่าเป็นครอบครัวที่ยากจนที่สุดในบรรดาครอบครัวตัวอย่าง และอีกหนึ่งครอบครัวที่สามีมีความรู้ ศาสนาระดับสูงที่สุด เนื่องจากสามีของทั้งสองครอบครัวมีความยุติธรรมในเรื่องของการแบ่งเวร ค้างแรม(ตามรูปแบบของท่านเราะสุล ﷺ) คือ คืนวันคืนนั่นเอง

2.4 การปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อบรรดาภรรยา (การเอาใจใส่ดูแล)

2.4.1 ให้ความรู้ศาสนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ต่อภรรยาที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ ศาสนาจะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวมีการให้ความรู้ศาสนาแก่บรรดาภรรยา แม้จะแตกต่างใน รูปแบบของการให้หรือแบ่งปันความรู้ก็ตาม ซึ่งความแตกต่างในการให้ความรู้นั้นขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์หรือระดับความรู้ที่มีของสามีนั่นเอง(เช่น ครอบครัวที่มีภรรยาที่มีความรู้ศาสนาในระดับ ปริญญาตรีแล้ว สามีมักจะทำแค่การตักเตือนเท่านั้น)

2.4.2 กวดขันในเรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮ์

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ต่อภรรยาที่เกี่ยวข้องกับการกวดขันใน เรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮ์จะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวในทุกๆครอบครัวจะให้ความสำคัญและเอาใจใส่ กวดขันภรรยาเกี่ยวกับการทำอิบาดะฮ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มากกว่าการปฏิสัมพันธ์ในข้ออื่นมาก ที่สุด

2.4.3 การให้เกียรติ

จากการสัมภาษณ์เรื่องเกี่ยวกับการให้เกียรติของสามีแก่บรรดาภรรยา พบว่าภรรยา ของแต่ละครอบครัวนั้นได้ชื่นชมสามีของพวกนางในหัวข้อของการให้เกียรติอย่างดี บางครอบครัว นั้นได้รับการยืนยันจากภรรยาว่าสามีเธอไม่เคยบตีเธอเลยแม้สักครั้งเดียว และผู้นำของบาง ครอบครัวนั้นสมควรแก่การยกย่องการปฏิบัติของเขาอย่างยิ่งที่ให้เกียรติภรรยาคนที่สองของเขา ด้วยการประกาศให้สังคมรับรู้ว่าเขาพร้อมที่จะมีและดูแลภรรยาอีกคนด้วยการจัดงานอะลิมะฮ์ โดยไม่คิดที่จะปิดบังและอายสังคมอย่างที่ผู้ชายส่วนใหญ่จะกระทำกัน(โดยส่วนใหญ่ของผู้ชายที่มี ภรรยาหลายคน จะทำการแอบภรรยาคนที่มาหลัง)

2.4.4 การให้ความคุ้มครอง

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองของสามีแก่บรรดาภรรยาใน ครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนนั้น พบว่าสามีมีความเข้าใจในหลักการอิสลามที่ว่าด้วยผู้นำครอบครัว นั้นคือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดู และให้ความคุ้มครองบรรดาภรรยาของเขา เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงให้พวกเขานั้นแข็งแกร่งและมีความสามารถเหนือกว่าสตรี เนื่องจากผู้นำครอบครัวจากหก

ครอบครัวให้การคุ้มครองภรรยาของเขามิให้เกิดภัยอันตราย หรือเพื่อมิให้เกิดพิตนะต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับภรรยาเมื่อภรรยาต้องออกจากบ้านหรือต้องเดินทางไกล ในขณะที่เดียวกันก็มีหนึ่งครอบครัวที่สามีนั้นละเลยหน้าที่ และความรับผิดชอบของเขาในการคุ้มครองภรรยาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายในโลกนี้ หรือพิตนะที่อาจจะเกิดขึ้นต่อนาง ทั้งๆที่สามีจากครอบครัวนี้เป็นคนมีการศึกษาทางด้านกฎหมายอิสลามในระดับปริญญาตรี และบางครั้งเขามีความสามารถจะให้คุ้มครองได้ เช่น เวลามาทานาง(นานๆครั้ง)

2.4.5 การดูแลในยามป่วยไข้

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดูแลภรรยาในยามป่วยไข้ของสามีในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน พบว่าผู้นำครอบครัวบางครอบครัวนั้นสมควรนำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติของสามีที่มีภรรยาหลายคนอย่างยิ่ง เนื่องจากชีวิตคู่คือการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเมื่อยามลำบากและเจ็บทบทสอ ในขณะที่เดียวกันก็มีบางครอบครัวนั้นสามีไม่ค่อยดูแลพวกนางในยามป่วยไข้หรือยามพบเจอความลำบาก แม้แต่ยามคลอดลูกก็ตาม

2.4.6 การดูแลสั่งสอนบุตร

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดูแลสั่งสอนบุตรของสามีในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน พบว่าผู้นำครอบครัวบางครอบครัวนั้นเป็นคนที่รักษาอะมานะฮ์ในความเป็นบิดาของลูกมากที่สุด ดูแลสั่งสอนลูกๆของตัวเองในทุกเรื่อง และบางครอบครัวนั้น ดูแลแม้กระทั่งลูกเลี้ยงที่ติดจากภรรยาของเขา เป็นผู้นำครอบครัวที่ควรแก่การชื่นชมและนำไปเป็นแบบอย่างในการบริหารครอบครัวที่มี ภรรยาหลายคนอย่างยิ่ง ในขณะที่เขานั้นมีการศึกษาด้านศาสนาน้อยกว่าผู้นำครอบครัวอื่นอีกสองครอบครัวที่ละเลยในหน้าที่ของการเป็นบิดาต่อลูกๆ ขาดการดูแลและให้การปลูกฝังศาสนา ขาดแม้แต่เวลาที่จะให้ความสัมพันธ์ของความเป็นพ่อลูกได้กระชับกัน

2.5 ความรัก

จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของการให้ความรักของสามีต่อบรรดาภรรยาในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน พบว่าภรรยาจากสองครอบครัวมีความเข้าใจในหลักการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรักของสามีต่อบรรดาภรรยาอย่างไม่ถูกต้อง เนื่องจากเธอทั้งสองเรียกร้องให้สามีมีความยุติธรรมในเรื่องของการให้ความรักต่อภรรยาให้เท่าเทียมกัน ซึ่งมันไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่บัญญัติว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้อภัยให้ในเรื่องของความรักที่สามีไม่สามารถจะให้ความยุติธรรมระหว่างภรรยาได้(หลังจากที่มีความพยายามอย่างยิ่งยวดแล้ว) ในขณะที่เดียวกันภรรยาในครอบครัวอีกสามครอบครัวนั้นมีความเข้าใจในหลักการที่ว่าความรักของสามีนั้น ไม่สามารถที่จะเรียกร้องให้เท่าเทียมได้ แต่บางคนจากพวกเธอทั้งหมดแค่เสียใจที่สามีแสดงออกว่ารักอีกคนมากกว่าเธอจนเห็น

ได้ชี้ว่าสามีไม่ได้รับรักของเธอเลย และพบว่ามิหนึ่งครอบครัวที่ได้รับการยื่นยันจากภรรยาว่าสามีให้ความรักต่อเธออย่างสมบูรณ์แบบ

5.1.3 จากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลามพบว่า

5.1.3.1 การให้ความยุติธรรมในการแบ่งเวรค้ำแรม เพื่อให้การแบ่งเวรค้ำแรมนั้นมีความเท่าเทียมกันทุกคนในบรรดาภรรยาทั้งหมด สามีควรแบ่งเวลาให้คนละคืน หรือคนละสามคืน หรือคนละสัปดาห์ หรืออาจจะสลับกันไปมาระหว่างระยะเวลาดังกล่าวนี้ และสามีไม่สมควรที่จะค้ำแรมบ้านใดบ้านหนึ่งหลายวัน จนกระทั่งภรรยาที่เหลือจะต้องรอนานจนเกินไป เนื่องจากเป้าหมายของการแบ่งเวรค้ำแรมคือเพื่อเพิ่มพูนความรักใคร่และความเมตตาต่อกันระหว่างสามีภรรยา

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

(الرُّوم: 21)

ความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือ ทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้า เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง และทรงมีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า แท้จริงในการนี้ แน่นนอนย่อมเป็นสัญญาณแก่หมู่ชนผู้ใคร่ครวญ”

(ฮัรุม :21)

ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ มีความยุติธรรมในการแบ่งเวรให้แก่บรรดาภรรยาของท่านทุกคน แม้กระทั่งในเวลาที่ท่านป่วย

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا كَانَ فِي مَرَضِهِ جَعَلَ يَدُورُ فِي نِسَائِهِ وَيَقُولُ: أَيْنَ
أَنَا غَدًا؟ أَيْنَ أَنَا غَدًا جِزْصًا عَلَى بَيْتِ عَائِشَةَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَمَّا كَانَ
يُؤْمِي سَكَنَ))

(أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ: 3774)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ขณะอยู่ในการป่วย ท่านได้เริ่มเปลี่ยนเวรไปอยู่กับบรรดาภรรยาของท่าน โดยท่านกล่าวว่า พรุ่งนี้ฉันจะอยู่ที่ไหน? พรุ่งนี้ฉันจะอยู่ที่ไหน? ท่านปรารถนาที่จะอยู่บ้านอาอิชะฮ์, อาอิชะฮ์ ได้กล่าวว่า เมื่อเป็นวันของฉัน ท่านก็จะเจ็บ(ไม่ถามอีกเลย)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy:3774)

5.1.3.2 การให้อภัย การประนีประนอม และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างสามีภรรยา สามารถที่จะปกป้องจากสิ่งเลวร้ายที่เกิดจากการบาดหมางระหว่างกันได้ สิ่งสำคัญคือสามีควรอ่อนน้อม และอ่อนโยนในการแก้ไขปัญหาหรือข้อบาดหมางระหว่างกันในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน ดังนั้นหากว่ามีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำสิ่งที่อีกฝ่ายไม่ชอบหรือรังเกียจ ก็จงจำไว้ว่าหากเราเกลียดสิ่งนั้น ก็อาจเป็นไปได้ว่าอัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้มันสิ่งที่ดีงามจากสิ่งนั้นก็ได้ ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا
وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ۝﴾

(النساء : 19)

ความว่า “และจงอยู่ร่วมกับพวกนางด้วยดีหากพวกเจ้าเกลียดพวกนาง ก็อาจเป็นไปได้ว่าการที่พวกเจ้าเกลียดสิ่งหนึ่ง ขณะเดียวกันอัลลอฮ์ก็ทรงให้มีในสิ่งนั้นซึ่งความดีอันมากมาย”

(อันนิสาฮ์ : 19)

5.1.3.3 ภรรยายินยอมมอบสิทธิในการค้างแรมให้กับภรรยาคนอื่น(التنازل)

หนึ่งในแนวทางการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จของการมีภรรยาหลายคน ตามหลักกฎหมายอิสลาม คือการที่ภรรยาคนใดคนหนึ่งยอมมอบสิทธิการแบ่งเวลาของสามีแก่เธอให้กับภรรยาอื่น ดังที่ภรรยาของท่านเราะสูล ﷺ ท่านหญิงเสาะฮะฮ์ บินต ชัมอะฮ์ ได้สละสิทธิในการแบ่งเวรค้างแรมที่เป็นวันของเธอให้กับท่านหญิงอาอิชะฮ์ ดังที่หะดีษรายงานโดยอาอิชะฮ์

((عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا لِعَائِشَةَ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْسِمُ لِعَائِشَةَ بِيَوْمِهَا وَيَزِمُ سَوْدَةَ))

(أخرجه البخاري:5212)

ความหมาย “รายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮฺว่า ท่านหญิงเสาะละฮฺ บินตุ ซัมอะฮฺ ได้มอบวัน(เวร)ของนางให้อาอิชะฮฺ และท่านเราะฮฺลุล ฎ็หฺรีน จึงได้แบ่งเวรให้กับอาอิชะฮฺในวันของนางเองและวันของเสาะละฮฺ ด้วยเช่นกัน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy:5212)

5.1.3.4 การแต่งงานที่สตรียินยอมสละสิทธิ์ที่ควรจะได้รับ (نكاح المسيا)

การแต่งงานในลักษณะนี้คือความหมายเดียวกันกับรูปแบบของการสละสิทธิ์ (لجزاء) ของภรรยาในสิทธิ์ที่ควรจะได้รับจากสามี เช่น นัฟเกาะฮฺ ที่อยู่อาศัย การแบ่งเวรค้ำแรม เป็นต้น ดังที่ภรรยาของท่านเราะฮฺลุล ฎ็หฺรีน ท่านหญิงเสาะละฮฺ บินตุ ซัมอะฮฺ ได้สละสิทธิ์ในการแบ่งเวรค้ำแรมที่เป็นวันของเธอให้กับท่านหญิงอาอิชะฮฺ ดังนั้นการแต่งงานมิสยารเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการบริหารจัดการครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนให้ประสบผลสำเร็จได้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาการนำไปใช้ของครอบครัวมุสลิมที่มีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลามในจังหวัดนครราชสีมาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก พร้อมด้วยการสังเกต สามารถนำมาอภิปรายผลดังนี้

1- ความเข้าใจในหลักการของการมีภรรยาหลายคนในอิสลาม

คนส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าการมีภรรยาหลายคนนั้นเป็นสุนนะฮฺของท่านเราะฮฺลุล ฎ็หฺรีน แต่ในความเป็นจริงแล้วการมีภรรยาหลายคนในอิสลามนั้นเป็นสิ่งที่อนุญาตในอิสลาม อัลลอฮฺ ฎ็หฺรีน ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَإِنْ حِفْتُمْ إِلَّا تَقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ حِفْتُمْ إِلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴾

(النساء:3)

ความว่า “และหากพวกเจ้าเกรงว่าจะไม่สามารถให้ความยุติธรรมในบรรดาเด็กกำพร้าได้ ก็จงแต่งงานกับผู้ที่ดีแก่พวกเจ้า ในหมู่สตรี สองคน หรือสามคน หรือสี่คน แต่ถ้าพวกเจ้าเกรงว่าพวกเจ้าจะให้ความยุติธรรมไม่ได้ ก็จงมีแต่หญิงเดียว หรือ ไม่ก็หญิงที่มีมือขวาของพวกเจ้าครอบครองอยู่ นั่นเป็นสิ่งที่ใกล้ยิ่งกว่าในการที่พวกเจ้าจะไม่ลำเอียง”

(อันนิสาฮ์ : 3)

ซัยคุ มุฮัมมัด คอลิฮฺ (Muhammad Solih al-Munajjid) ได้กล่าวไว้มีใจความว่า “ตัวบทของอายะฮ์นี้ได้ให้ความเข้าใจว่าอิสลามอนุญาตให้ผู้ชายสามารถมีภรรยาหลายคนได้ ดังนั้นตามหลักบัญญัติของอิสลามแล้ว ผู้ชายสามารถแต่งงานหนึ่งคน สองคน สามคน หรือสี่คนในเวลาเดียวกัน และไม่อนุญาตให้เกินสี่คน และสิ่งนี้คือคำกล่าวของนักวิชาการตัจฟีร นักวิชาการฟิกฮ์ และมุสลิมทั่วไป โดยไม่มีใครคัดค้านเลย” (Fatawa Muhammad Solih al-Munajjid 14022.Islamqa.info)

ส่วนความรู้ความเข้าใจทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการมีภรรยาหลายคนนั้น เช่น เงื่อนไขที่สามีจะมีภรรยาหลายคนจำเป็นจะต้องมี ทุกครอบครัวจะไม่พูดถึง (ยกเว้นครอบครัวเดียว) อาจจะ เป็นเพราะขาดความรู้ในเรื่องนี้ แต่มักจะให้น้ำหนักในการพูดถึงการตัดสินใจเลือกเป็นภรรยาคนที่สอง หรือสามด้วยกับเหตุผลสามีมีศาสนา เพราะพวกเขาคิดว่าสามีที่มีศาสนา เป็นโตะครุ หรือมีการศึกษาทางด้านศาสนาสูง จะไม่ก่ออธรรมต่อครอบครัว และสามารถบริหารครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนได้สำเร็จหรือห่างไกลปัญหาได้ หรือหากเกิดปัญหาภายในครอบครัว สามีที่มีศาสนาหรือมีการศึกษาด้านศาสนาสูงนั้นสามารถที่จะแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ยุติธรรมและถูกต้องตามหลักการ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าในความเป็นจริงแล้วการมีศาสนาด้วยการละหมาดครบ หรือการจบการศึกษาทางด้านศาสนาสูงนั้นไม่สามารถที่จะเป็นหลักประกันความเป็นคนดี มีความยุติธรรม หรือสามารถอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักการอิสลามเสมอไป หากแต่เราจะต้องมองถึงประวัติของต้นตระกูลเขาด้วยว่าเป็นคนดี หรือเคยทำเรื่องเลื่อมเสียดต่อบุคคลหรือไม่ ดังที่ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้กล่าวไว้ในหะดีษว่า

((فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونَ حَيَاتُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ حَيَاتُهُمْ))

((فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَهَّمُوا))

(أخرجه البخاري:3353)

ความว่า “ผู้ใดที่มีธาตุแท้แห่งความดีในสมัยญาฮิลียะฮ์ (ยังไม่เข้ารับอิสลาม) เขาก็ยังดำรงอยู่ในธาตุแท้แห่งความดีเมื่อรับอิสลาม หากเขามีความเข้าใจในศาสนา”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy:3353)

ท่านเราะฮะฮูล ﷺ ได้อุปมานิสัยของมนุษย์เสมือนกับแร่ธาตุในดิน เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง เหล็ก และแร่ธาตุชนิดอื่นๆ ต่างมีคุณสมบัติที่ต่างกัน แม้กระทั่งทองคำชนิดเดียวกันก็มีคุณภาพที่ไม่เหมือนกัน การที่จะรู้ว่าคนไหนมีต้นกำเนิดที่ดี ต้องอาศัยการสอบถามผู้หลักผู้ใหญ่ และพ่อแม่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ หรือผู้ที่เป็นที่รู้จักในสังคม การพิจารณาว่าคนไหนมีต้นกำเนิดที่ดี และการเลือกคู่ครองที่มีคุณสมบัติที่ดี มีวงศ์ตระกูลที่ดี นับเป็นผลดีต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต เพราะมนุษย์ไม่ต่างอะไรกับแร่ธาตุคงที่นะบีมุฮัมมัด ได้กล่าวไว้ (Mazlan Mahama, 1999:14-15)

2- การให้ความยุติธรรม

2.1 คำจำกัดความของความยุติธรรม

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับคำจำกัดความของความยุติธรรม จะเห็นได้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ห้าครอบครัวนั้นมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อจำกัดความของคำว่ายุติธรรม คลาดเคลื่อนหรือไม่ครอบคลุมยกเว้นครอบครัวเดียวเท่านั้น บางครอบครัวคิดว่าความยุติธรรมที่สามีจะต้องให้ความเท่าเทียมนั้นหมายถึงรวมถึงความรักด้วย ซึ่งตามหลักการแล้วความรักนั้น สามีไม่จำเป็นจะต้องให้ความเท่าเทียมต่อภรรยาทุกคน เนื่องจากความรักนั้นเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถที่จะควบคุมให้เป็นไปตามความต้องการได้ นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นที่รู้และควบคุมมัน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ
فَتَذَرُوهُنَّ كَالْمَعْلُومَةِ وَإِنْ تَصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

(النساء: 129)

ความว่า “และพวกเจ้าทั้งหลายจะไม่สามารถที่จะให้ความยุติธรรมในระหว่างบรรดาภรรยาได้เลย และแม้ว่าพวกเจ้าจะมีความปรารถนาอันแรงกล้าก็ตาม ดังนั้นพวกเจ้าจงอย่าเอียงไปหมด แล้วพวกเจ้าก็จะปล่อยให้บรรดานาง (ที่ถูกทอดทิ้ง) นั้นประหนึ่งผู้ที่ถูกแขวนไว้และหากพวกเจ้าประนีประนอมกัน และมีความขำเกรงแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงเมตตาเสมอ”

(อันนิสาฮ์: 129)

มุญาฮิด ได้กล่าวไว้มีใจความว่า “หมายถึง พวกท่านอย่าตั้งใจทำร้ายหรือทำไม่ดีต่อนาง แต่จงให้ความเท่าเทียมในเรื่องของการแบ่งเวลา และเรื่องนฟเกาะฮู เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ไม่เกินความสามารถที่จะกระทำได้” (al-Qurtubiy, 1964.:5/407)

ความยุติธรรมในอายุษะฮู 129 ของสุเราะฮ์อันนิสาอ์หมายถึง ความยุติธรรมในเรื่องของความรักที่สามีให้ระหว่างบรรดาภรรยา ซึ่งเป็น ไปไม่ได้ที่จะแบ่งความรักให้ได้เท่าๆกันแต่สามีต้องไม่ทำให้เห็นว่าความรักทั้งหมดที่มี ให้แก่คนเดียวเท่านั้น จนทำให้ภรรยาที่เหลือนั้นกลายเป็นเหมือนคนที่ถูกทอดทิ้ง สถานะของเธอเหมือนว่าไม่ได้เป็นภรรยาแล้วแต่ก็ไม่ได้ถูกหย่า (คล้ายว่าขังเธอให้ทรมาน ไม่รักแต่ไม่ปล่อย) แต่สิ่งที่สามีควรทำคือ ดูแลเอาใจใส่ทุกคนด้วยดีจนทำให้เธอนั้นรู้สึกผูกพันกับสามีและไม่รู้สึกโดดเดี่ยว(Muhammad Bin Musfir Bin Husayn al-Tawil, 2004.:6)

แท้จริงแล้วท่านเราะฮูล ﷺ มีความยุติธรรมต่อบรรดาภรรยาในทุกอย่างที่มองเห็นได้ แต่สิ่งที่ยืนยันว่าท่านนั้นไม่มีความสามารถจะควบคุมหัวใจในเรื่องความรักคือ หะดีษที่ ท่านเราะฮูล ﷺ ได้กล่าวขออภัยต่ออัลลอฮ์ ﷻ ว่า (al-Qurtubiy, 1964.:5/407)

((اللَّهُمَّ هَذَا قَسَمِي فِيمَا أَمْلِكُ ، فَلَا تَلْمِزْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ))

(أخرجه أبو داود: 2134)

ความว่า “โอ้อัลลอฮ์ นี่คือการแบ่งของข้าพระองค์ในสิ่งที่ข้าพระองค์มีอยู่ ดังนั้น โปรดอย่าได้ตำหนิข้าพระองค์เลยในการแบ่ง (ความรัก) ซึ่งมีแต่พระองค์เท่านั้นที่สามารถควบคุมได้”

(บันทึกโดย Abū Daūd: 2134)

ในขณะที่เดียวกันบางครอบครัวไม่รู้ว่าการแบ่งเวลาดังแรมนั้นเป็นหนึ่งในข้อจำกัดของความของความยุติธรรม อิมามอิซเซกาณียได้กล่าวว่า “หะรอมการเอนเอียงไปทางภรรยาคนใดคนหนึ่งในเรื่องที่สามีสามารถควบคุมได้ เช่น การแบ่งเวลาดังแรม การให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้เครื่องอุปโภคและบริโภค เป็นต้น โดยใช้หลักฐานสนับสนุนด้วยกับหะดีษ

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا كَانَ فِي مَرَضِهِ جَعَلَ يَدُورُ فِي نِسَائِهِ وَيَقُولُ: أَيْنَ أَنَا غَدًا؟ أَيْنَ أَنَا غَدًا حِرْصًا عَلَى بَيْتِ عَائِشَةَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَمَّا كَانَ يَزُومِي سَكَنَ))

(أخرجه البخاري: 3774)

ความว่า “ ท่านเราะสูล ﷺ ขณะอยู่ในการป่วย ท่านได้เริ่มเปลี่ยนเวรไปอยู่กับบรรดาภรรยาของท่าน โดยท่านกล่าวว่า พรุ่งนี้ฉันจะอยู่ที่ไหน? พรุ่งนี้ฉันจะอยู่ที่ไหน? ท่านปรารถนาที่จะอยู่บ้านอาอิชะฮฺ , อาอิชะฮฺ ได้กล่าวว่า เมื่อเป็นวันของฉัน ท่านก็จะเจ็บ (ไม่ถามอีกเลย)”

(บันทึกโดย al-Bukhāri:3774)

จากหะดีษนี้นักวิชาการ ได้กล่าวว่าสามีจำเป็นต้องแบ่งเวลาให้กับบรรดาภรรยา แม้ว่าจะป่วยก็ตาม หากยังมีความสามารถจะกระทำได้ แต่หากสามีมีความลำบากที่จะกระทำ เขาต้องขออนุญาตภรรยาทุกคนว่าจะขออยู่กับคนใดคนหนึ่ง ดังที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ขออนุญาตจากภรรยาของท่านทุกคนว่าท่านจะขออยู่กับอาอิชะฮฺ(ตอนที่ท่านป่วยหนัก) แล้วภรรยาของท่านทุกคนอนุญาต ท่านก็อยู่กับอาอิชะฮฺจนกระทั่งท่านเสียชีวิต

เนื่องจากเป้าหมายของการแบ่งเวรค้ำแรมคือเพื่อเพิ่มพูนความรักใคร่และความเมตตาต่อกันระหว่างสามีภรรยา อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

(الرอม:21)

ความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือ ทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้า เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง และทรงมีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า แท้จริงในการนี้ แน่นอนข้อมเป็นสัญญาณแก่หมู่ชนผู้ใคร่ครวญ”

(อิรรัม :21)

2.2 คำอุปการะเลี้ยงดู (นัฟเกาะฮฺ)

จากการสัมภาษณ์ของทั้ง 6 ครอบครัว มีครอบครัวเดียวเท่านั้นที่สามารถให้ความเป็นธรรมในเรื่องของการให้คำอุปการะเลี้ยงดูในทุกด้าน จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้วไม่สามารถให้ความยุติธรรมในการให้คำอุปการะแก่บรรดาภรรยาได้ เพราะส่วนมากจะให้ป็นเงินแค่ก่อนเดียวหรือบางครั้งครอบครัวให้คำอุปการะไม่เท่าเทียมกันระหว่างบรรดาภรรยาทั้งหมด หรือบางครอบครัวให้คำอุปการะแต่เพียงน้อยเพราะภรรยามีเงินเดือนของตัวเองแล้ว

2.2.1 เครื่องอุปโภคและบริโภค

โดยส่วนใหญ่แล้วสามีไม่ได้รับผิดชอบในเรื่องค่าใช้จ่ายค่าอุปโภคและบริโภค นอกจากครอบครัวเดียวเท่านั้น เพราะสามีในบางครอบครัวนั้นมักจะให้ค่าอุปการะเป็นเงินก้อนเดียวโดยที่ไม่ได้แยกส่วนชัดเจนว่าเป็นค่าอะไรบ้าง จนบางครั้งเงินก้อนนั้นไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายพื้นฐานด้วยซ้ำ และบางครอบครัวสามีให้น้อยหรือไม่ให้เลยเพราะเห็นว่าภรรยาหารายได้แล้ว และบางครอบครัวมีการให้ค่าอุปการะแล้วแต่ไม่ยุติธรรม ทั้งที่ตามหลักการแล้วสามีจะต้องพิจารณาการให้ค่าอุปการะตามภาระค่าใช้จ่ายของแต่ละบ้าน เช่น บ้านที่มีลูกมากกว่าก็ต้องมีค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าบริโภคมกกว่าบ้านที่ไม่มีลูกหรือลูกน้อยกว่า อาจจะใช้เหตุผลใดก็ตาม สามีก็ไม่ควรละเลย หรือบกพร่องในหน้าที่ของการให้ค่าใช้จ่ายในส่วนเครื่องอุปโภคและบริโภคด้วย เนื่องจากตามหลักการอิสลามแล้วหน้าที่ของการหาเครื่องนุ่งห่มและอาหารให้บรรดาภรรยานั้นคือหน้าที่ของสามีตามความสามารถของเขา และต้องเพียงพอต่อความจำเป็นของพวกนาง

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَنْ تَطْعَمَهَا إِذَا طَعِمْتَ ، وَتَكْسُوَهَا إِذَا كَسَيْتَ ، أَوْ أَكْسَيْتَ ، وَلَا تَضْرِبَ الْوَجْهَ ، وَلَا تُقَبِّحْ ، وَلَا تَهْجُرْ إِلَّا فِي الْبَيْتِ))

(رواه أبو داود: 2142)

ความว่า “ท่านจะต้องให้อาหารแก่นางเมื่อท่านรับประทานอาหาร ให้เครื่องนุ่งห่มแก่นางเมื่อท่านสวมใส่เครื่องนุ่งห่ม อย่าตบหน้านาง อย่าคำทอนาง และอย่าทิ้งนางไว้ลำพังนอกบ้าน”

(บันทึกโดย Abū Daūd: 2142)

2.2.3 ที่อยู่อาศัย

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย จะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวทั้งหกครอบครัว ไม่มีใครสามารถจัดหาที่อยู่ที่เหมาะสมให้กับภรรยาได้ อาจจะใช้เหตุผลต่างๆที่ไม่อำนวยความสะดวกจัดหาที่อยู่ให้บรรดาภรรยา โดยส่วนใหญ่แล้วสามีจะจัดหาบ้านเช่า(อยู่กันถาวร มิใช่ชั่วคราว) หรือปล่อยให้ภรรยาอาศัยพ่อแม่ของนางอยู่เท่านั้น ซึ่งขัดกับหลักการอิสลามที่บัญญัติว่าสามีจำเป็นจะต้องจัดหาที่อยู่ให้ภรรยาทุกคน เพื่อให้ภรรยาแต่ละคนกับลูกๆ ได้อาศัยเป็นเอกเทศ ซึ่งเป็นสิทธิ์ที่นางควรจะได้จากสามี ไม่ว่านางจะแต่งงานกับสามีที่มีภรรยาเดียวหรือมีภรรยาหลายคนก็ตาม

อัลลอฮ์ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ ﴾

(6: الطلاق)

ความว่า “จงให้พวกนางพำนักอยู่ ณ ที่พวกเจ้าพำนักอยู่ตามฐานะ
ของพวกเจ้า”

(อัญญาละลา : 6)

2.2.4 ค่าเลี้ยงดูบุตร

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าเลี้ยงดูบุตรของผู้นำครอบครัว ในครอบครัวที่มีบุตรแล้ว 4 ครอบครัวจากครอบครัวทั้งหมดที่มีภรรยาหลายคน จะเห็นได้ว่ามีครอบครัวเดียวเท่านั้นที่ให้ความเป็นธรรมแก่ภรรยาในการให้ค่าเลี้ยงดูบุตร และอีก 3 ผู้นำครอบครัวไม่ได้ให้ความสำคัญต่อค่าเลี้ยงดูบุตร บางครอบครัวให้ค่าอุปการะแก่ภรรยาเป็นเงินก้อนเดียว ที่หมายถึงว่าครอบครัวคลุมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในบ้านที่ภรรยาจะต้องบริหารใช้จ่ายให้เพียงพอ ซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องของลูกๆ ด้วย และบางครอบครัวสามีไม่มีความสามารถที่จะให้ค่าอุปการะที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในครอบครัว เพราะไม่มีรายได้หรือรายได้ไม่เพียงพอ ซึ่งการกระทำเหล่านี้คือการอธรรมต่อบุตร เป็นการกระทำที่ต้องห้าม เพราะผิดหลักการศาสนา

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((اتقوا الله، واعدلوا بين أولادكم))

(أخرجه البخاري : 2447)

ความว่า “พวกท่านจงยำเกรงอัลลอฮ์ และจงให้ความยุติธรรมระหว่าง
ลูกๆของพวกท่าน”

(บันทึกโดย al-Bukhāri : 2447)

2.2.5 ค่าใช้จ่ายส่วนตัว

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจ่ายค่าใช้จ่ายส่วนตัวแก่ภรรยาของสามีภายในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน ปรากฏว่าครอบครัวที่ได้รับค่าอุปการะจากสามีนั้น มักจะได้รับเป็นเงินก้อนเดียว (ซึ่งหมายรวมถึงค่าใช้จ่ายพื้นฐานในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายในส่วนของบุตร ฯลฯ) โดยไม่ได้แยกส่วนเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว ที่ภรรยาจะใช้ในการซื้อของที่จำเป็นส่วนตัวสำหรับนาง เช่น เครื่องสำอาง เวชภัณฑ์ประทินผิว เป็นต้น ซึ่งขัดกับหลักการบัญญัติของอิสลามที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ... ﴾

(البقرة:233)

ความว่า “และหน้าที่ของพ่อเด็กนั้นคือปัจจัยยังชีพของพวกนางและเครื่องนุ่งห่มของพวกนาง...”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 233)

คำว่า **مَعْرُوف** (Ma'arūf) คือ ความพอดีและพอเพียง เนื่องจากการให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูนั้นเพื่อต้องการสนองต่อความจำเป็นของบรรดาภรรยาในการใช้จ่าย ดังนั้นการให้ค่าอุปการะก็ต้องเพียงพอต่อการใช้จ่ายของพวกนาง ซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่นางจะต้องใช้จ่ายด้วยเช่นกัน

2.3 การแบ่งเวลาดังแรม

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และได้สังเกตครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนที่ประสบปัญหามากที่สุด คือครอบครัวที่สามีไม่สามารถจะให้ความยุติธรรมในการแบ่งเวรดังแรมให้บรรดาภรรยาซึ่งการกระทำดังกล่าวของบรรดาสามีนั้นขัดต่อหลักการอิสลาม ที่สั่งใช้ให้ผู้ที่สามีที่มีภรรยาหลายคนนั้นยุติธรรมในเรื่องของการแบ่งเวรดังแรมแม้แต่ในวันที่เขาป่วย หรือในวันที่ภรรยาไม่สบายหรือนิฟาส ด้วยหลักฐานจากอัลกุรอานและการกระทำของท่านเราะสูล ﷺ

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا كَانَ فِي مَرَضِهِ جَعَلَ يَدُورُ فِي نِسَائِهِ وَيَقُولُ: أَيْنَ أَنَا غَدًا؟ أَيْنَ أَنَا غَدًا حِرْصًا عَلَى بَيْتِ عَائِشَةَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَمَّا كَانَ يُؤْمِي سَكَنَ))

(أخرجه البخاري:3774)

ความว่า: “ท่านเราะสูล ﷺ ขณะอยู่ในการป่วย ท่านได้เริ่มเปลี่ยนเวรไปอยู่กับบรรดาภรรยาของท่าน โดยท่านกล่าวว่า พรุ่งนี้ฉันจะอยู่ที่ไหน? พรุ่งนี้ฉันจะอยู่ที่ไหน? ท่านปรารถนาที่จะอยู่บ้านอาอิชะฮ์ , อาอิชะฮ์ ได้กล่าวว่า เมื่อเป็นวันของฉัน ท่านก็จะเจ็บ(ไม่ถามอีกเลย)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy:3774)

อิมามอัชเชากานียีได้กล่าวว่า “หะรอมการเอนเอียงไปทางภรรยาคนใดคนหนึ่งในเรื่องที่สามีสามารถควบคุมได้ เช่น การแบ่งเวลาดังแรม การให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้เครื่องอุปโภคและบริโภค เป็นต้น” และสิ่งที่ยืนยันว่าท่านเราะสูล ﷺ นั้นยุติธรรมกับบรรดาภรรยาของท่านใน

การแบ่งเวรค้ำแรมคือสิ่งที่ท่านได้กล่าวไว้ในหะดีษดังต่อไปนี้ (Muhammad Ali al-Shaukānī, 2006 : 6/371)

((عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْسِمُ
فَيَعْدِلُ، وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ هَذَا قَسَمِي، فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمَنِي، فِيمَا تَمْلِكُ،
وَلَا أَمْلِكُ))

(أخرجه أبو داود: 2134)

ความว่า “จากท่านหญิงอาอิชะฮฺได้กล่าวไว้ว่า ท่านเราะซูล ﷺ ได้มีการ
จัดแบ่ง(เวร)ด้วยความยุติธรรม ท่านได้กล่าวไว้ว่า โอ้อัลลอฮฺ นี่คือการ
แบ่งของข้าพระองค์ในสิ่งที่ข้าพระองค์มีอยู่ ดังนั้นโปรดอย่าได้
ตำหนิข้าพระองค์เลยในการแบ่ง (ความรัก) ซึ่งมีแต่พระองค์เท่านั้นที่
สามารถควบคุมได้”

(บันทึกโดย Abū Daūd: 2134)

2.4 การปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อบรรดาภรรยา (การเอาใจใส่ดูแล)

ตัวอย่างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อบรรดาภรรยามีดังนี้

2.4.1 การให้ความรู้ศาสนา

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสามีในการให้ความรู้ศาสนาแก่
ภรรยา พบว่าผู้นำครอบครัวทุกคนรอบคร้วมีการให้ความรู้ศาสนาแก่บรรดาภรรยา แม้จะแตกต่างใน
รูปแบบของการให้หรือแบ่งปันความรู้ก็ตาม ซึ่งความแตกต่างในการให้ความรู้นั้นขึ้นอยู่กับ
ประสบการณ์หรือระดับความรู้ที่มีของสามีนั่นเอง จะเห็นได้ว่าครอบครัวที่มีแนวทางการอบรมสั่ง
สอนความรู้ศาสนาที่เป็นเอกลักษณ์นั้น (เช่น การตบียะฮฺด้วยการทำหะละเกาะฮฺอัลกุรอาน การทำ
ตะอูลิม เป็นต้น) จะมีการนำหลักการไปใช้ในการบริหารจัดการและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวที่มี
ภรรยาหลายคนให้ประสบผลสำเร็จได้มากกว่า ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับหลักการ
ของอิสลามที่ว่าด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อภรรยา คือ สามีต้องให้ความรู้ ให้การอบรม สั่งสอนสิ่ง
ที่เป็นประโยชน์แก่ภรรยา ที่สามารถนำพานางให้อยู่ในแนวทางของอิสลามและรอดพ้นจากไฟนรก
ได้ ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ
مَا يُؤْمَرُونَ ﴾

(التحريم : 6)

ความว่า “โอบรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก เพราะเชื้อเพลิงของมันคือมนุษย์ และก้อนหิน มีมะลาอิกะฮ์ผู้แข็งแกร่งราวหาญคอยเฝ้ารักษามันอยู่ พวกเขาจะไม่ฝ่าฝืนอัลลอฮ์ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาแก่พวกเขา และพวกเขาจะปฏิบัติตามที่ถูกบัญชา”

(อัตตะฮ์รีม:6)

2.4.2 กวดขันในเรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮ์

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ต่อภรรยาที่เกี่ยวข้องกับการกวดขันในเรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮ์ จะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวในทุกๆครอบครัวจะให้ความสำคัญ และเอาใจใส่กวดขันภรรยาเกี่ยวกับการทำอิบาดะฮ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มากกว่าการปฏิสัมพันธ์ในด้านอื่นๆมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการอิสลามที่ให้ผู้นำครอบครัวนั้นสั่งใช้คนในครอบครัวทำการละหมาด และปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยความอดทนและสม่ำเสมอ

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا لَنْ نَرْزُقَكَ وَالْغَايَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴾

(طه : 132)

ความว่า “และเจ้าจงใช้ครอบครัวของเจ้าให้ทำละหมาด และจงอดทนในการปฏิบัติ เรามีได้ขอเครื่องยังชีพจากเจ้า เราต่างหากเป็นผู้ให้เครื่องยังชีพแก่เจ้า และนั่นปลายนั้นสำหรับผู้ที่มีความยำเกรง”

(ฏอฮา:132)

2.4.3 การให้เกียรติ

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสามีต่อภรรยาในเรื่องการให้เกียรติ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้นำครอบครัวทั้งหกครอบครัวนั้นมีความรู้ความเข้าใจในหลักการอิสลาม และนำไปใช้จริงกับครอบครัวที่มีภรรยาหลายคน จะเห็นได้ว่าภรรยาของแต่ละครอบครัวนั้นได้ชื่นชมสามีของพวกนางในหัวข้อของการให้เกียรติอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของอิสลามที่ได้สั่งใช้ให้ผู้นำครอบครัวทำดีต่อคนในครอบครัว

ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي))

(أُخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: 4899)

ความว่า “ผู้ที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกท่านคือผู้ที่ประเสริฐที่สุดต่อครอบครัวของเขา ส่วนฉันนั้นก็เป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกท่านต่อครอบครัวของฉัน”

(บันทึกโดย Abū Daūd: 4899)

2.4.4 การให้ความคุ้มครอง

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสามีต่อภรรยาในเรื่องของการให้ความคุ้มครอง จะเห็นได้ว่าสามีมีความเข้าใจในหลักการอิสลาม ที่ว่าด้วยผู้นำครอบครัวนั้นคือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดู และให้ความคุ้มครองบรรดาภรรยาของเขา เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงให้พวกเขานั้นแข็งแกร่งและมีความสามารถเหนือกว่าสตรี เนื่องจากผู้นำครอบครัวจากทั้งหกครอบครัวนี้ให้การคุ้มครองภรรยาของเขามีให้เกิดอันตราย หรือเพื่อมิให้เกิดพิศนะต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับภรรยาเมื่อภรรยาต้องออกจากบ้านหรือต้องเดินทางไกล ซึ่งการปฏิบัติของสามีในลักษณะนี้ จะนำพาให้ครอบครัวของเขารอดพ้นจากพิศนะ หรือสิ่งไม่ดีทั้งในโลกนี้ และโลกหน้าของเขาที่รอดพ้นจากบทลงโทษของอัลลอฮ์ ﷻ เพราะเขาได้คุ้มครองตัวเขาและครอบครัวของเขาให้พ้นจากสิ่งชั่วร้ายนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการอิสลามที่ว่าด้วยการให้ความคุ้มครองแก่ภรรยา นั้นเป็นหน้าที่ของสามี อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ الرَّجَالُ قَوَامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ
اللَّهُ وَلِللَّائِي نَخَاوُذُ نَشُورَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَلَا تُجْرُوهُنَّ فِي الْمَصَاجِعِ
وَلَا ضَرْبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
كَبِيرًا ﴾

(النساء : 34)

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดูบรรดาหญิง เนื่องด้วยการที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้บางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคน และด้วยการที่พวกเขาได้จ่ายไปจากทรัพย์ของพวกเขา บรรดากุลสตรีนั้นคือผู้จงรักภักดี ผู้รักษาในทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ลับหลังสามี เนื่องด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงรักษาไว้ และบรรดาหญิงที่พวกเจ้าหวั่นเกรงในความคือคิงของนางนั้น ก็จงกล่าวตักเตือนนางและทอดทิ้งนางไว้แต่ลำพังในที่นอน และจงเขียนนาง แต่อ่านางเชื่อฟังพวกเจ้าแล้ว ก็จงอย่าหาทางเอาเรื่องแก่นาง แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงสูงส่งผู้ทรงเกรียงไกร”

(อันนิสาฮ์ : 34)

และอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴾

(التحریم : 6)

ความว่า “โอ้อับรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก เพราะเชื้อเพลิงของมันคือมนุษย์ และก้อนหิน มีมะลาอิกะฮ์ผู้แข็งแกร่งราวหาญคอยเฝ้ารักษามันอยู่ พวกเขาจะไม่ฝ่าฝืนอัลลอฮ์ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาแก่พวกเขา และพวกเขาจะปฏิบัติตามที่ถูกบัญชา”

(อัตตะฮูรีม:6)

ในขณะที่เดียวกันก็มีอีกหนึ่งครอบครัวที่สามีนั้นละเลขหน้าที่ และความรับผิดชอบของเขาในการคุ้มครองภรรยาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายในโลกนี้ หรือพิศนะฮ์ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อนาง ทั้งๆที่สามีจากครอบครัวนี้เป็นคนมีการศึกษาทางด้านกฎหมายอิสลามในระดับปริญญาตรี และบางครั้งเขามีความสามารถจะให้คุ้มครองได้ เช่น เวลามาหานาง(นานๆทีก็ตาม) ซึ่งการปฏิบัติตัวในลักษณะนี้ได้ขัดกับหลักการของอิสลามอย่างมาก และถือว่าเขานั้น ได้อธรรมต่อภรรยาของเขาแล้ว โดยสิ้นเชิง

2.4.5 การดูแลในยามป่วยไข้

การป่วยไข้คือส่วนหนึ่งของความลำบากและบททดสอบ ที่เมื่อมนุษย์คนหนึ่งได้พานพบแล้วก็ต้องการใครสักคนที่คอยดูแล ห่วงใย และช่วยประคับประคองกันไปให้ผ่านพ้นจากความทรมาณนั้นได้ ซึ่งผู้ที่จะประคับประคองกันได้ ในยามลำบากคงไม่ใช่ใครอื่นใดนอกจากคูชีวิตของเรา จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสามีต่อภรรยาในเรื่องของการดูแลในยามป่วยไข้ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้วสามีจะดูแล ห่วงใย และให้กำลังใจภรรยา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของอิสลามที่สั่งใช้ให้สามีอยู่ร่วมกับภรรยาด้วยดี ถึงแม้ว่านางไม่สามารถปรนนิบัติสามีได้ตามปกติเนื่องด้วยเพราะป่วยก็ตาม อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا
وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ۝﴾

(النساء : 19)

ความว่า “และจงอยู่ร่วมกับพวกนางด้วยดีหากพวกเจ้าเกลียดพวกนางก็อาจเป็นไปได้ว่าการที่พวกเจ้าเกลียดสิ่งหนึ่ง ขณะเดียวกันอัลลอฮฺก็ทรงให้มีในสิ่งนั้นซึ่งความดีอันมากมาย”

(อันนิสาฮ์: 19)

ในขณะที่ด้วยกันครอบครัวที่ 2 กับครอบครัวที่ 3 นั้นสามีไม่ดูแลพวกนางในยามป่วยไข้หรือยามพบเจอความลำบาก ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักการอิสลามที่สั่งใช้ให้ผู้เป็นสามีนั้นดูแลและอยู่ร่วมกันกับภรรยาด้วยดี ยิ่งถ้าภรรยาพบเจอความลำบากแล้วเขาก็ยังต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือยิ่งกว่า

2.4.6 การดูแลสั่งสอนบุตร

จากการสัมภาษณ์เรื่องการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสามีต่อภรรยาที่เกี่ยวกับการดูแลสั่งสอนบุตร จะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวที่ 1 และ 2 นั้นเป็นคนที่รักษาอะมานะฮ์ในความเป็นบิดาของลูกมากที่สุด ดูแลสั่งสอนลูกๆ ของตัวเองในทุกเรื่อง ซึ่งสามีในครอบครัวที่ 1 นั้นดูแลแม้กระทั่งลูกเลี้ยงที่ติดจากภรรยาของเขา เป็นผู้นำครอบครัวที่ควรแก่การชื่นชมและนำไปเป็นแบบอย่างในการบริหารครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนอย่างยิ่ง ซึ่งการกระทำเหล่านี้ได้สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่สั่งใช้ให้ผู้เป็นสามีทำหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบลูกๆ ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้กล่าวว่า

((عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَإِلِمَامٌ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْحَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ))

(أخرجه البخاري : 853)

ความว่า “ทุกคนในหมู่พวกท่านเป็นผู้รับผิดชอบ และทุกคนในหมู่พวกท่านต้องถูกสอบสวนต่อความรับผิดชอบของเขา ผู้ชายเป็นผู้รับผิดชอบต่อครอบครัวของเขา และต้องถูกสอบสวนในความรับผิดชอบของเขา”

(บันทึกโดย al-Bukhāri:853)

ในขณะที่ผู้นำครอบครัวที่ 1 นั้นมีการศึกษาด้านศาสนาน้อยกว่าผู้นำครอบครัวที่ 2 และครอบครัวที่ 3 ที่ละเลยในหน้าที่ของการเป็นบิดาต่อลูกๆ ขาดการดูแลและให้การปลูกฝังศาสนา ขาดแม้แต่เวลาที่จะให้ความสัมพันธ์ของความเป็นพ่อลูกได้กระชับกัน ซึ่งการกระทำเหล่านี้ขัดกับหลักการอิสลามที่ได้บัญญัติว่าผู้นำครอบครัวจะต้องรับผิดชอบ และทุกคนจะถูกสอบสวนในความรับผิดชอบของเขาในวันกิยามะฮ์ และท่านเราะสูล ﷺ ได้ระบุว่า การให้ความสำคัญแก่บุตรบางคนและละเลยอีกบางคนนั้น ถือเป็นกรกระทำที่อธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดห้ามในอิสลาม

2.5 ความรัก

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความรัก ผู้วิจัยเห็นว่าภรรยาคนที่ 2 ในครอบครัวที่ 1 และภรรยาคนที่ 2 ในครอบครัวที่ 4 มีความเข้าใจในหลักการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรักของสามีต่อบรรดาภรรยา ยังไม่ถูกต้อง เนื่องจากเธอทั้งสองเรียกร้องให้สามีมีความยุติธรรมในเรื่องของการให้ความรักต่อภรรยาให้เท่าเทียมกัน ซึ่งมันไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่บัญญัติว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกย่องในเรื่องของความรักที่สามีไม่สามารถจะให้ความยุติธรรมระหว่างภรรยาได้ เพราะเรื่องของหัวใจนั้นเป็นเรื่องที่เกินความสามารถของมนุษย์จะควบคุมได้ แต่สามีก็ควรพยายามอย่างยิ่งยวดในการที่จะทำให้ยุติธรรมให้ได้มากที่สุด ส่วนสิ่งที่มันเอนเอียงไปโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือเอนเอียงไปโดยธรรมชาติ นั้น ภรรยาก็ต้องยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะเป็นสิ่งที่เกินความสามารถที่มนุษย์จะควบคุมได้ และแท้จริงแล้วท่านเราะสูล ﷺ มีความยุติธรรมต่อบรรดาภรรยาในทุกอย่างที่มองเห็นได้ แต่สิ่งที่ยืนยันว่าท่านเราะสูล ﷺ นั้น ไม่มีความสามารถในการควบคุมในเรื่องของความรักระหว่างบรรดาภรรยาของท่านคือ หะดีษที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวขอรู้อาตออัลลอฮ์ ﷻ ว่า

((اللَّهُمَّ هَذَا قَسَمِي فِيمَا أَمْلِكُ ، فَلَا تُلْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ))

(أخرجه أبو داود: 2134)

ความว่า “โอ้อัลลอฮฺ นี่คือการแบ่งของข้าพระองค์ในสิ่งที่ข้าพระองค์มีอยู่ ดังนั้น โปรดอย่าได้ตำหนิข้าพระองค์เลยในการแบ่ง (ความรัก) ซึ่งมีแต่พระองค์เท่านั้นที่สามารถควบคุมได้”

(บันทึกโดยAbū Daūd: 2134)

ดังนั้นสามีควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่ภรรยาในเรื่องดังกล่าวด้วย เพื่อจะมีให้เกิดความเข้าใจที่ผิด เพราะจากการเข้าใจที่ผิดพลาดอาจนำไปสู่การบาดหมางหรือทะเลาะเบาะแว้งของคนในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนได้

ในขณะที่เดียวกันภรรยาคนที่ 3 ในครอบครัวที่ 2 และภรรยาคนที่ 2 ในครอบครัวที่ 3 และภรรยาคนที่ 2 ในครอบครัวที่ 6 มีความเข้าใจในหลักการที่ว่าความรักของสามีนั้นไม่สามารถที่จะเรียกร้องให้เท่าเทียมได้ แต่ภรรยาในบางครอบครัวได้บอกว่า เธอแค่เสียใจที่สามีแสดงออกว่ารักอีกคนมากกว่าเธอจนเห็นได้ชัดว่าสามีไม่ได้รักเธอเลย ซึ่งโดยหลักการแล้วการที่สามีไม่สามารถให้ความรักต่อบรรดาภรรยาให้เท่าๆกันนั้นเป็นที่อกยให้เขา แต่เขาไม่สมควรที่จะเอนเอียงความรู้สึกรักทั้งหมดให้แก่คนคนเดียว โดยที่ทิ้งให้ภรรยาที่เหลือนั้นมีความรู้สึกที่ตัวเองถูกทอดทิ้งจากสามี จะรักก็ไม่ใช่ จะทิ้งก็ไม่เชิง อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ فَلَا تَمْلِكُوا كُلَّ الْمَالِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعْتَقَةِ ﴾

(النساء: 129)

ความว่า “ดังนั้นพวกเจ้าจงอย่าเอียงไปหมด แล้วพวกเจ้าก็จะปล่อยให้บรรดานาง (ที่ถูกทอดทิ้ง) นั้นประหนึ่งผู้ที่ถูกแขวนไว้”

(อันนิสาฮ์: 129)

หะสันได้กล่าวไว้มีใจความว่า “เปรียบเทียบเหมือนสิ่งหนึ่งที่ถูกแขวนไว้ด้วยสิ่งหนึ่ง” และเกาะดาคะฮฺก็ได้กล่าวไว้เช่นกัน มีใจความว่า “คล้ายกับว่าถูกคุมขัง” (al-Qurtubiy, 1964.:5/408)

ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้ถือว่ามีสามีนั้นได้กระทำการอธรรมต่อบรรดาภรรยาของเขา และเป็นกระทำที่ต้องห้ามในอิสลาม ส่วนภรรยาคนที่ 2 จากครอบครัวที่ 5 และภรรยาคนที่ 2 จากครอบครัวที่ 6 นั้นสามีของนางมีความเข้าใจต่อหลักการและนำมาใช้จริงอย่างที่

อิสลามได้บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นการกระทำที่ควรนำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนอย่างยิ่ง

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยเรื่องหิกมะฮฺของการมีภรรยาหลายคนตามหลักกฎหมายอิสลาม และการนำไปใช้ของครอบครัวมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมา มีข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1.1 การอนุญาตให้มีภรรยาหลายคนในอิสลามนั้นถือว่าเป็นหิกมะฮฺต่อมวลมนุษยชาติ หากการอยู่ร่วมกันของบรรดาครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนเหล่านั้น ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ ทั้งให้สิทธิแก่คนในครอบครัวตามที่อิสลามได้สั่งใช้ แต่ผู้นำครอบครัวควรสำนึกตนไว้เสมอถึงเป้าหมายหรือเจตนาการมีภรรยาหลายคนของตนเอง ด้วยการตระหนักถึงความรับผิดชอบในโลกนี้ ด้วยความยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ในการดูแลผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของตน

5.3.1.2 จากการศึกษาพบว่า การมีความยุติธรรมในการแบ่งเวรค้ำแรม การให้อภัย การประนีประนอม หรือความเข้าใจกันระหว่างสามีภรรยา และการที่ภรรยายินยอมมอบสิทธิในการค้ำแรมให้กับภรรยาคนอื่นๆ (السوازل) และการแต่งงานที่สตรียินยอมสละสิทธิ์ที่ควรจะได้รับจากสามี (نكاح المسيا) นั้น สามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนให้ประสบผลสำเร็จได้

5.3.1.3 ควรให้องค์กรศาสนาที่เกี่ยวข้อง (เช่น กรรมการอิสลามประจำจังหวัด) มีบทบาทในการพิจารณาการออกใบอนุญาตแก่ผู้ที่ต้องการมีภรรยาหลายคน ด้วยการตรวจสอบเงื่อนไขตามหลักกฎหมายอิสลามหรือความพร้อมของผู้ที่ร้องเรียนขอมีภรรยาหลายคน เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง จึงจำเป็นต้องรับรู้การแต่งงานในลักษณะนี้ก่อนที่จะเกิดปัญหาต่างๆภายในครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนแล้วองค์กรต้องรับผิดชอบตรงปลายเหตุ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรมีการศึกษาว่าการมีภรรยาหลายคนนั้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม ได้จริงหรือไม่ หากเป็นจริงแล้วก็ควรมีการส่งเสริมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้มีการนำมาใช้แก้ปัญหาในสังคมอย่างแท้จริง

5.3.2.2 ควรมีการศึกษาการแต่งงานที่สตรียินยอมสละสิทธิ์ที่ควรจะได้รับจากสามี (نكاح المسيا) ว่ามีบทบาทในการบริหารจัดการครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนให้ประสบผลสำเร็จจริงหรือไม่ อย่างไร